

Від автора

Сьогодні у шкільній освіті України знання стали найважливішою складовою успіху завдяки зовнішньому незалежному оцінюванню (ЗНО). Той, хто добре підготувався до такого своєрідного фільтру, отримує можливість продовжити навчання в найпрестижніших вишах країни.

Однак для цього необхідно гарненько простудіювати шкільні підручники за кілька класів. Але як серед усього розмаїття авторських навчальних посібників вибрати саме ті, що потрібно? Наявність вибору — це, звісно, добре. Проте такі книги певною мірою суб'єктивні. Скажімо, для навчання у 10 класі рекомендовано 7 підручників — і кожен автор по-своєму викладає матеріал, розставляє акценти. Звичайно, висвітлені з різних сторін події дають повнішу історичну картину. Та для цього потрібно опрацювати цілий стос книг! І навіть тоді немає гарантії, що знайдеш усі факти, які варто знати для успішного складання ЗНО.

Саме для того, щоб учні могли **вільно оперувати всією необхідною інформацією** під час підготовки до ЗНО, було й створено цей опорний конспект.

Матеріал тут викладено у вигляді таблиць. Загальновідомо, що знання фактів іще не гарантує розуміння: їх треба ввести в систему, необхідно побачити діалектичний зв'язок, зрештою, логіку для кращого сприймання і засвоєння.

Найважливіша риса нашого видання — системність. Не менш суттєві моменти — цілісність і наочність. На кожну тему відведено 1-2 сторінки. Кольорами виділено основні думки: червоним — назви підрозділів, на які поділено тему; синім — важливу інформацію для запам'ятовування. Таким чином, таблиці структуровані **від загального до більш конкретного**.

Видання відповідає вимогам шкільної програми Міністерства освіти і науки України з історії. У ньому можна знайти відповіді практично на всі запитання ЗНО, оскільки автор опрацював дуже багато шкільних підручників. Крім того, факти звірено з авторитетними довідковими виданнями.

Дані таблиць **знадобляться** як випускникам шкіл, так і **вчителям**, наприклад, **на підсумкових уроках для закріплення, систематизації та перевірки засвоєного учнями матеріалу**. Видання буде корисним і для самоосвіти, а також усім, хто цікавиться історією нашої Батьківщини.

Привласнювальне господарство → **Відтворювальне господарство** →

Палеоліт: Ранній | Середній | Пізній — **Мезоліт** — **Неоліт** — **Енеоліт** — **Доба бронзи** — **Залізний вік**

1 млн.	150 тис.	35 тис.	11-10 тис.	7 тис.	4 тис.	3 тис.	2 тис.	1 тис.	н.е.

- Архантроп (Пітекантроп)
1. Людина на території України 1 млн р. тому
2. Людське стадо
3. Збиральництво і полювання на дрібних тварин.
4. Перше кам'яне знаряддя праці — ручне рубило.
5. Стоянки:
- Королеве (Закарпаття)
- Амвросіївка (Донбас)
- Лука Врублівецька

стадо

- Неандерталець (Палеоантроп)
1. Найбільше похолодання (зледеніння)
2. Людині допомогло вижити:
- одяг
- вогонь
- житло
- полювання на мамонтів, диких коней, зубрів, бізонів
3. Гостроконечники, скребла
- Антонівка (Донбас)
- Молодове на Дністрі
- печера Киїк-Коба (Крим)

льодовик

- Кроманьйонець (Неоантроп)
1. Homo sapiens
2. Родова громада:
- рід
- матріархат
3. Релігія:
- тотемізм
- анімізм
- фетишизм
- магія
4. Мистецтво
5. Добування вогню
6. Різці, ножі, сокири; знаряддя з кістки і рогу: голки, шила.
- Мізинська (Чернігівщина)
- Кирилівська (Київ)
- Межиріч (Черкащина)

Розтанув льодовик
1. Сучасні природні умови
2. Рослинна їжа
3. Рибальство (гарпун)
4. Плоти, човни
5. Лук і стріли — 1-й механічний пристрій
6. Одомашнення собаки
7. Мікроліти і мегаліти
8. Лижі взимку
9. Формується племінна організація
10. Залюднення всієї території України
- Мурзак-Коба (Крим)

Неолітична революція
1. Перехід від привласнювального до відтворювального господарства
2. Землеробство
3. Скотарство
4. Керамічні вироби
5. Прядіння і ткацтво
6. Наземні будівлі
7. Шліфування, пиляння, свердління каменю
8. Осілий спосіб життя
- Кам'яна Могила (біля Мелітополя)

Буго-дністровська культура
- мотичне землеробство

мідь і кремінь
Трипільська культура
1. Рільне (орне) землеробство
Тяглова сила бика
2. Садівництво
3. Осіле скотарство
4. Культура мальованої кераміки
5. Протоміста
6. Родові відносини
7. Богиня родючості
- с. Майданецьке (Черкаська обл.)
- с. Трипілля (Київщина)

Середньостогівська культура
серед. IV — серед. III тис. до н.е.
- скотарі
- одомашнення коня

1-й сплав (бронза): сплав міді і олова
1. Розселення індоєвропейців
2. 1-й суспільний поділ праці — **2 світи**:
землероби лісостепу:
- культура **шнурової кераміки**. Її носії були предками германців, балтів, слов'ян.
- **комарівська** культура
- **білогрудівська** кул-ра
скотарі степу:
- ямна культура
- **катакомбна** культура
- **зрубна** культура
3. Колісний транспорт
4. Патріархат
5. З роду виділяється парна сім'я.
6. Союзи племен

Розклад первісного сус-ва
1. Різке зростання продуктивності праці
2. **Сусідська община**
Зростання соціальної нерівності
3. **Світ кочовиків**
- кіммерійці, скіфи, сармати } кочівники, скотарі іраномовні
4. Другий суспільний поділ праці: **ремесло** відокремилося від землеробства

ЗАЛІЗНИЙ ВІК — **ВЕЛИКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ НАРОДІВ**

Чорноліська кул-ра IX–VII ст. до н.е.

Скіфи: Орачі, Землероби

Зарубинецька культура кін. III ст. до н.е. – II ст. н.е. венеди

Праслов'яни, землероби

Черняхівська культура кін. II–V ст. венеди, анти, склавини

4 Велике розселення слов'ян VI–VII ст.

9 ст. 8 ст. 7 ст. 6 ст. 5 ст. 4 ст. 3 ст. 2 ст. 1 ст. Р.Х. 1 ст. 2 ст. 3 ст. 4 ст. 5 ст. 6 ст. 7 ст.

480 р. — 107 р. повстання Савмака

Боспорське царство

Кіммерійці
IX–VII ст. до н.е.
- 1-ші відомі за писемними джерелами
- могутній союз племен
- війни, скотарство, ремесла
- кобилодойці (**конярство**)

Скіфи
VII–III ст.до н.е
Скотарі – степ від Дону до Дунаю
Царські скіфи – Крим і Приазов'я
- VI ст. до н.е. війна з персами (Дарій I)
Тактика випаленої землі
- **Велика Скіфія** (VI – IV ст. до н.е.); Цар **Атей** IV ст.до н.е. (монети)
- Залізний меч-акінак, лук і стріли, довгий спис
- Кургани: Солоха, Товста Могила, Чортомлик

Мала Скіфія
III–II ст. до н.е.
- Нижнє Подніпров'я, Степовий Крим
- м. Неаполь
- Цар Скілур

Сармати
III ст. до н.е. – III ст. н.е.
- степи від Дону до Дністра
- алани, роксолани, язиги, аорси
- скотарство, війни, ремесла
- пережитки матріархату
- важкоозброєна кіннота — катафрактарії

Готи
III–IV ст.
- германці
- узбережжя Чорного і Азовського морів
- **Германарік** ?-375р.

2 Готи в V ст.:
остготи – Італія
вестготи – Іспанія

1 Гуни
IV–V ст.
- тюркські племена Між Доном і Карпатами
- V ст. **Аттіла** 20 р. панує над Європою. Після його смерті держава занепадає

3 Авари(обри)
VI–VII ст.
- Аварський каганат в басейні середньої течії Дунаю
- Дулібських жінок запрягали у віз

«Обсіли греки Чорне море, наче жаби ставок» (Геродот)

Грецькі міста-держави — Тіра, Ольвія, Херсонес, Пантікапей

Римський період грецьких полісів – після поразки Мітрідата VI Євпатора (132–63 рр. до н.е.)

Потрапили під владу **Візантії**: Пантікапей, Херсонес

ТРИПІЛЬСЬКА КУЛЬТУРА IV–III тис. до н. е. СВІТ КОЧІВНИКІВ У РАННІЙ ЗАЛІЗНИЙ ВІК

Трипільська культура IV–III тис. до н.е.

1. Територія
- Назва походить від стоянки біля с. Трипілля під Києвом, відкритої в 1893 р. археологом В. Хвойкою.
- Лісостепова смуга від Румунського Прикарпаття до Середнього Подніпров'я і до Північного Причорномор'я.

2. Заняття
Перелогове рільництво:
- мотика, рало, серпи, зернотертки;
- сіяли ячмінь, просо, пшеницю, горох

Садівництво. Осіле скотарство
Гончарство (**культура мальованої кераміки**).
Вироби з міді. Прядіння і ткацтво.

Середньостогівська культура
сер. IV — сер. III тис. до н.е.
- Степове Придніпров'я, Приазов'я, у басейні Сіверського Дінця і в Нижньому Подонні.
- Назва від урочища Середній Стіг (м. Запоріжжя).
- Основа господарства — **скотарство**.
- Знали і рільництво, **одомашнення коня**.

3.Суспільний устрій
Родові відносини:
жили сім'ями, що об'єднувалися в громади, пізніше — у племена.
Розпочався перехід до **патріархату.**

4. Поселення та житло
- селища — від 10 до 100 жител. **Протоміста**: Тальянки (Черкаська обл.) — 450 га, 2800 будівель, 14 тис. осіб.
- одно- / двоповерхові будівлі обмащувались глиною.
- піч, лежанка, сімейний вівтар, дерев'яні меблі: ліжка, лавки, столи, скрині.

5. Релігія і культура
- культ предків
- с/г свята, ритуальні будинки
- **богиня родючості** Велика матір
- домотканні сукні, сорочки прикрашені вишивками

6. Історична доля
- проіснувала ≈ 1,5 тис. років.
- не навчилися відновлювати родючість землі.
- зміна клімату.

Кіммерійці IX–VII ст. до н.е.

- степи від Дону до Дністра, Північний Крим, Керченський і Таманський півострів.
- Іраномовний народ
- 1-й народ на наших землях, чия **назва нам відома** за писемними джерелами ассирійців та греків (Гомер «Одіссея», Геродот «Історія»).

- **Виплавляли залізо** (горн, криця, ковальство).
- **1-ші кочівники**, скотарі (молокоїди).
- Осідлали коня (кобилодойці)
- Війни: далекобійний лук, залізні мечі.
- Мисливство, ремесла.

Чорноліська культура
IX–VII ст. до н.е.
- лісостеп, **городища** на мисах річок.
- **осілі землероби**: пшениця, ячмінь, просо, жито. Розводили кіз, овець, коней, свиней.
- На межі зі степом створена лінія з 12-ти укріплених городищ для захисту від нападу кіммерійців.

У VII ст. до н.е. витіснені скіфами

- розклад первісного суспільства;
- патріархальні роди;
- **могутній союз племен**.

- прикладне мистецтво;
- впускні поховання в курганах попередніх епох;
- статуї над похованнями.

Нескінченно кочували степом або верхи на конях, або в кибитках, запряжених волами.

Скіфи VII–III ст. до н.е.

Територія
- Степи від Дунаю до Дону і територія на північ аж до Прип'яті.

4-а книга «Історії» Геродота (V ст. до н.е.)
- **царські** скіфи (Крим, Приазов'я);
- скіфи-**орачі** (на захід від Дніпра);
- скіфи-землероби (Лівобережжя);
- скіфи-кочівники, або **скотарі** (причорноморські степи).

Історична доля
- Висихання степів, збідніння трав'яного покриву внаслідок тривалого витолочування стадами худоби.
- Занепад господарського життя лісостепу через жорстоке використання його ресурсів.
- Витіснені сарматами в III ст. до н.е.

Кочове скотарство (конярство).
Землеробство і тваринництво.
Ремесла: ковальство, гончарство, ткацтво.
Торгівля з грецькими полісами, продавали зерно, худобу, рабів.
У VI ст. до н.е. — скіфсько-перські війни
Грабіжницькі походи на Близький Схід.
Легкоозброєна кінота.

Ранньодержавне утворення **Велика Скіфія:**
V–IV ст. до н.е. — розквіт держави.
Округи — номи, рада скіфів.
IV ст. до н.е. — **цар Атей**: карбував власну монету, активна загарбницька політика.
Панівне становище — царські скіфи (данина, політична влада).
Мала Скіфія: (III–II ст. до н. е.)
Перша — у Нижньому Подніпров'ї, Нижньому Подунав'ї та Північному Криму.
Друга — у степовому та передгірному Криму зі столицею Неаполь Скіфський.

Жорстокі звичаї, обряд поховання царя.
Політеїзм: 7 богів (Арес — бог війни).
Кургани: Товста Могила — **пектораль**, Солоха — гребінь, Чортомлик — срібна ваза, Гайманова Могила.
Звіриний стиль в мистецтві.

- **кибитки**: критий візок або легке переносне житло у кочових народів.
- селища-городища.

Сармати III ст. до н.е. — III ст. н.е.

- Походили з приуральсько-поволзьких степів.
- Степ від Дністра до Дону.
- Сароманти — оперезані мечем.
- Амазонки — жінки-воїни.

- **Кочове скотарство**, полювання.
- Ювелірне ремісництво, ковальство, гончарство.
- Війни (напади на римські провінції).

Зарубинецька культура
III ст. до н.е. — II ст. н.е.
Венеди — праслов'яни.
- Терени України і Білорусі.
- **Орне землеробство**, присадибне скотарство, гончарство, металообробне ремісництво.

Історична доля
- **витіснені за Дон готами** у 1-й пол. III ст.
- остаточно розбиті гунами.

- кибитки (хата-віз)

- Невеликі кургани і катакомби під курганами: курган Соколова Могила на Миколаївщині.
- Коштовне каміння і кольорова емаль.
- Культ коня, вогню і сонця.

- Слабопов'язаний союз племен: **алани**, **язиги**, **роксолани**, **аорси**, **сіраки**.
- Родоплемінний устрій із значними **пережитками матріархату**.

I тис. до н.е. ДОБА ЗАЛІЗА

АНТИЧНІ МІСТА-КОЛОНІЇ В ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР'Ї ТА КРИМУ. ДАВНІ СЛОВ'ЯНИ

1-ше еллінське поселення — **Борисфеніда** в др. пол. VII ст. до н.е. на р. Березань.
Тіра — сучасний Білгород-Дністровський,
Ольвія (щаслива) — поблизу Миколаєва,
Херсонес (півострів) — Севастополь (збереглася присяга), **Керкінітида** — Євпаторія,
Пантікапей (рибний шлях) — Керч, **Феодосія**.

Причини колонізації:

Аграрна (головна) — **соціально-економічна**.
Сировинна: шукали зерно, метали, будів. ліс.
Торговельна. Демографічна.
Суспільно-політична.

Особливості грецької колонізації:

- відзначалася **мирним** характером;
- мала **аграрний** характер;
- **незалежність** відносно метрополії;
- поєднання **стихійного і планового** характеру.

Історична доля

І ст. до н. е. потрапили в залежність від Риму.
Із серед. III ст. античну цивілізацію охопила загальна криза; посилення натиску варварів:
III ст. — готи; IV ст. — гуни остаточно розгромили.
Південь Криму — до Візантії.

Грецькі міста-держави
Північного Причорномор'я
VII ст. до н.е. – IV ст. н.е.

Заняття

Землеробство: пшениця, ячмінь, просо, городина. Виноробство, садівництво, тваринництво, риболовля, соледобування.
Ремесла: металообробне, ткацьке, гончарне, склоробне, ювелірне.
Торгівля зі скіфами і з Грецією.
Власні монети із зображенням орла, дельфіна...

Політичний устрій

Поліс — це місто-держава:
поліс = місто + хора (с/г округа).
1) Рабовласницька республіка.
В управлінні брали участь усі вільні громадяни. Аристократична як Ольвія або демократична як Херсонес. Правитель полісу — архонт, воєначальник — стратег.
2) Монархія.
Боспорське царство (480 р. до н.е. — IV ст.). Виникло в результаті об'єднання 20 грецьких міст на Керченському і Таманському півостровах. Столиця Пантікапей. Знищене гунами.

Релігія і культура

Наука: філософія, риторика (Платон, Сократ, Аристотель, Демосфен).
Література: Гомер («Іліада», «Одіссея»).
Театр: Есхіл, Софокл, Еврипід.
Скульптура. Архітектура. Олімпійські ігри.
Античні боги: Зевс (Юпітер); Афродіта (Венера); Артеміда; Аполлон — Сотер (рятівник) або Дельфіній (покровитель мореплавства).

Поселення та житло

Укріплена частина міста — акрополь.
Торгова площа, центр міста — агора.
Будинки з каменю покриті черепицею, мають внутрішні дворики.
Віконечка виходили на подвір'я.
Вивідна каналізація, водогін.

---

1. Слов'яни є **автохтонним (місцевим)** населенням. Прабатьківщина між річками Вісла і Дніпро.

2. Перші писемні згадки у I–II ст.
Римські історики: Пліній Старший, Тацит описували венедів, які мешкали на схід од Вісли (зарубинецька культура).
VI ст. — **візантійський** історик Прокопій Кесарійський і **готський** історик Йордан описували праслов'ян черняхівської культури.

3. **Речові** історичні джерела: зарубинецька культура.

Черняхівська культура III–V ст.

Венеди (венети), **анти** і **склавини**. Включає слов'янські, готські, фракійські та сарматські елементи.
Землі між Прип'яттю і Десною на півночі та Чорним морем і Дунаєм на півдні.

Велике розселення слов'ян (V–VII ст.)

Західні	Південні	Східні
предки: поляків, чехів, словаків	серби, хорвати, словенці, боснійці	предки: українців, білорусів, росіян

Слов'яни із I тис. н.е.
Предки 15 сучасних європейських народів

Землеробство: підсічне або перелогове. Присадибне тваринництво.

Ремесло: ливарне, ювелірне, ліпна кераміка.
Торгівля внутрішня і зовнішня (переважно з Візантією).
Промисли: полювання, рибальство, **бортництво** (добування меду в диких бджіл).

Релігія і культура

Язичництво — обожнення явищ природи.
Капища — язичницькі культові споруди.
Ідоли — кам'яні фігури богів, яких вшановували.
Культ роду (предків). Численні обрядові свята, пов'язані зі зміною пір року.

Суспільний устрій: родова і сусідська община, плем'я, союзи племен (VI ст.).

Політичний устрій: військова демократія.
Віче — племінні збори, в яких могли брати участь як заможні, так і незаможні чоловіки.
Ранньодержавні утворення.
«Вільні, не дають поневолити себе, дуже витривалі, гостинні» (Маврикій Стратег)

Поселення на близькій відстані одне від одного на південних схилах річок. Менші з поселень скупчувалися навколо більших, своєрідних племінних центрів, які були й ремісничими осередками і згодом ставали укріпленими городищами.

Житла слов'ян були заглиблені в землю, стіни дерев'яні або плетені з хмизу й обмазані товстим шаром глини. Будували підвальні ями для зберігання продуктів харчування.
У кожній хаті була піч, складена з каміння і глини в кутку оселі.
Дахи будинків зазвичай двосхилі, покриті деревом, очеретом або соломою.

«Живуть над луком Чорного моря від Дністра до Дніпра» (Йордан)
Лісостеп між Сіверським Дінцем і Нижнім Дунаєм.

М. Грушевський вважав антів **предками українського народу**.

«Високі на зріст, надзвичайно сильні» (Прокопій Кесарійський)

Від V ст. почали переселятися на південь, на Балканський півострів.

Держава антів загинула під натиском аварів. Після **602 р.** назва антів зникла з писемних джерел.

Анти II–VII ст.
Пеньківська культура

Орне рільництво, **двопілля**.
Чорна металургія — видобування заліза, металообробне ремесло; гончарство, ткацтво; скотарство; війни.

Іраномовне слово «анти» означає «крайні», «окраїнні». Ним степові скіфо-сарматські племена називали порубіжне зі Степом місцеве хліборобське населення.

Могутня група східнослов'янських племен.
«Не управляються однією людиною, а здавна живуть у народовладді» (Прокопій Кесарійський).

Антський військово-політичний союз.
Царі — Божа, Ардагаст, Мусолій.

Готи у III ст. остаточно утвердилися в Причорноморських степах. 375 р. — анти виграли війну, але потім готи помстились цареві Божу — розіп'яли його і 70 старійшин.
Гуни: анти були і як союзники, і як підлеглі, спільно ходили в Подунав'я і на Балкани.
VI ст. — на **Візантію** анти здійснювали самостійні походи.
Авари: анти разом з Візантією в 601 р. виступили проти аварів.

4

ВИНИКНЕННЯ РУСІ-УКРАЇНИ

7 племінних об'єднань,
що мешкали на території сучасної України:
Поляни — Середнє Подніпров'я;
Деревляни — між ріками Случ і Дніпро, Прип'ять і Тетерів;
Сіверяни — у басейні Десни, Сейму, Сули;
Волиняни (дуліби, бужани) у басейні р. Західний Буг і р. Горинь;
Хорвати — регіон Карпат та Прикарпаття;
Уличі — Південно-Бузький регіон;
Тиверці — у межиріччі Прута і Дністра.

Племінні княжіння
Верховним органом самоврядування було **племенне** **віче** — народні збори дорослого чоловічого населення. Вищий **виконавчий** орган — **князівська влада**, яка перетворилася з виборної на спадкову.
Навколо князя гуртувалася **дружина** — постійна організація професійних **воїнів**.
Укріплені племінні центри — **городища** перетворилися на **міста** Київ (482 р.). Засновники міста: брати Кий, Щек, Хорив і їхня сестра Либідь. Чернігів, Галич.

Східні слов'яни

Додержавні об'єднання:
VII ст. — **Дулібський союз**.
Племінним центром було Зимнівське городище (неподалік Володимира на Волині).
VII–VIII ст. — **Полянський союз**.
VIII–IX ст.
Куявія — Київське князівство Аскольда;
Славія — князівство Рюрика і Олега (Новгородська земля).

Теорії виникнення Київської держави:
Норманська (варязька): ґрунтується на інформації про запрошення варягів Рюрика, Трувора та Синеуса в землі словенів, кривичів і весі для управління ними.
Слов'янська (автохтонна): східнослов'янські племена впродовж VII–VIII ст. **самостійно** пройшли тривалий **шлях державотворення**, заклали й розбудували **столицю** своєї держави, мали власну князівську **династію Київичів**, активно **налагоджували відносини** із сусідніми державами.
Компромісна (слов'яно-варязька).

Сусіди
Болгари. Після того, як авари залишили Причорномор'я, там поселилися тюркомовні булгари.
VIII ст. — під тиском хозарів частина булгар переселилася на Балкани, де була асимільована слов'янами — у 679 р. утворилось Болгарське царство, а ще частина переселилась на Волгу — Волзька Булгарія (сучасний Татарстан).
VII ст. між Доном і Волгою — **Хозарський каганат** — об'єднання тюркомовних племен (іудеї).
VIII ст. — хозари запанували в Причорноморських степах. Свою владу вони поширювали й на слов'янські племена. Поляни, сіверяни, в'ятичі платили їм данину.
Візантія — головний торговельний партнер. **Торговельний шлях «із варяг у греки»**.
Нормани або **вікінги** (люди з бухти) — войовничі народи, які жили в Скандинавії. Словени, кривичі, чудь, меря платили їм данину. **Варяги** (так їх називали слов'яни) на Русь прибували як купці або наймані військові дружини, їх тут було не багато, і вони швидко асимілювалися.

Аскольд і Дір —
нащадки Кия чи варяги?
Дір: співправитель, воєвода чи князював раніше?

Візантійські хроністи називали ***«прегордим каганом скіфським»***

Аскольд (?–882)

Владу Києва, крім полян, визнали племена деревлян, частина сіверян і дреговичів.

860 р. — морський **похід проти Візантії**.
Семиденна облога Константинополя русичами.
Підписавши договір, Візантія фактично **визнала Русь як державу**.

882 р. — ***«І прибули Олег та Ігор до гір київських». «Ви оба не є князі, ні роду княжого. А я єсмь роду княжого. А се – син Рюриків. І вбили вони Аскольда і Діра…»***

Охрестився
1-а спроба охрестити Русь.

Рюрик — запрошений в Новгород варязький князь; об'єднав північні східнослов'янські племена довкола Новгорода.
Олег — родич Рюрика чи його воєвода.

882 р. — утворення Русі
І сів Олег, князюючи, в Києві, і мовив Олег: ***«Хай буде се мати городам руським»*** (Київ)
Об'єднання Північної та Південної Русі стало основою виникнення загальноруської держави.

Київська держава
Олег став правити державою від імені малолітнього Ігоря.
Русь — федерація племен, але зміцнюється влада київського князя. Підвладна знать переходить у **васальну залежність** від свого сюзерена.
Діє усне, звичаєве право – **«Закон Руський»**.
Полюддя — збір данини.
Данина — це продукти і мисливська здобич.
Верв — сусідсько-територіальна община.

Соціальна піраміда:
1) Феодальна драбина:
Великий князь Київський,
удільні князі,
бояри — «воїн», «вельможа»,
князівські дружинники.
2) Волхви, відуни — служителі язичницького культу.
3) Міщани — жителі міст.
4) Селяни:
вільні — **смерди** і
залежні — **рядовичі** (за договором),
закупи (потрапили в залежність за позику),
холопи, челядь (у повній власності феодала).

Олег (882–912)

Походи на Каспійське узбережжя й Кавказ.
Смерть від укусу змії. ***«Від коня свого, якого ти любиш і на якому ти їздиш, від нього ти вмреш…»***.

Два походи проти Візантії:

907 р.
Кораблі на колесах. Щит на воротах Константинополя.
Вигідний договір.
Сплата кожному руському воїну по 12 гривень. Щорічна данина Русі.
Право руських купців на безмитну торгівлю.

911 р.
Уточнені умови договору 907 р. Взаємна допомога між державами. Безкоштовне проживання і повне забезпечення руських купців упродовж 6 місяців в **Константинополі**.

Син князя Рюрика
Посилення центральної влади.

945 р. — повстання деревлян
Ігор організував додаткове збирання данини з деревлян. ***«Якщо внадиться вовк до овець, то виносить по одній все стадо, якщо не уб'ють його».*** Деревляни вбили Ігоря.

Язичник, але доброзичливе ставлення до християнства (церква Святого Іллі).

914 р. — вийшли з покори деревляни, приборкав і наклав на них більшу данину.

Ігор (912–945)

943 р. — похід до Каспійського моря та Закавказзя. Повернувся з великою здобиччю.

Боровся з уличами.
915 р. — відбив наскоки печенігів.

Два походи проти Візантії

941 р.
Невдалий. Наразились на «грецький вогонь» візантійців: ***«через труби пускали вогонь на руські судна»***.

944 р.
Договір без бою.
На пергаменті у двох примірниках. Русь платила мито, надавала допомогу Візантії.

ЗМІСТ

Стародавня історія України 1
Трипільська культура. Світ кочівників у ранній залізний вік 2
Античні міста-колонії в Північному Причорномор'ї та Криму. Давні слов'яни 3
Виникнення Русі-України 4
Київська держава за часів князювання Ольги, Святослава та Володимира Великого 5
Київська держава за часів князювання Ярослава Мудрого, Ярославичів і Володимира Мономаха 6
Київська Русь в добу роздробленості. Галицько-Волинська держава 7
Українські землі у складі Великого князівства Литовського (ВКЛ) та Польщі в XIV–XV ст. 8
Українські землі у складі Угорщини, Молдавії та Московської держави. Крим та українське Причорномор'я (XIV–XV ст.) 9
Культура Київської Русі та Галицько-Волинської держави 10
Повторювально-узагальнююча таблиця «Середньовічна історія України» 11
XVI ст. 12
Українське козацтво в XVI ст. 13
Періодизація суспільного розвитку 14
XVII ст. 15
«Руїна» 1657–1687 рр. 16–17
XVIII ст. 18
Колоніальна політика Російської імперії щодо України в другій половині XVIII ст. 19
Культура України в XVII–XVIII ст. 20-21
Перша половина XIX ст. 22
Суспільно-політичний рух в Україні в першій половині XIX ст. 23
Модернізація українського суспільства в другій половині XIX ст. 24
Суспільно-політичний рух в другій половині XIX ст. 25
Культура України в XIX ст. 26–27
Економічний розвиток українських земель на початку XX ст. 28
Український національний рух на початку XX ст. 29
Українські землі в роки Першої світової війни 30
1917 р. 31
1918 р. 32
Боротьба за Наддніпрянську Україну в 1919–1921 рр. 33
Радянська влада в Україні в 1921–1939 рр. 34
Західноукраїнські землі в 1921–1939 рр. 35
Україна під час Другої світової війни 1939–1945 рр. 36
Звільнення України від нацистських окупантів 37
Україна в перші повоєнні роки (1945 р. — початок 1950-х рр.) 38-39
Україна в добу хрущовської «Відлиги» (1953–1964 рр.) 40
Спроба економічних і соціальних реформ наприкінці 1950-х — у першій половині 1960-х рр. 41
Культура і духовне життя в Україні наприкінці 1950-х — в першій половині 1960-х рр. Відлига 42
Культура та духовне життя України в 1965–1984 рр. Друга хвиля дисидентського руху. Застій 43
Україна в період загострення кризи радянської системи (середина 60-х — початок 80-х рр.) 44
Реформи в сільському господарстві. Етносоціальні процеси та рівень життя населення в період застою 45
Перебудова: 1985-1991 рр. 46
Повторювально-узагальнююча таблиця «Українські землі в XVI–XX ст.» 47
Державотворчі процеси в умовах незалежності 48
Україна — незалежна держава 49